

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

V období 2020 až 2023 probíhal na katedře psychologie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy výzkum **Učitelské porozumění příčinám školní neúspěšnosti a efektivita pedagogických intervencí**.

Co bylo cílem? Popsat, jaké učitelské postupy a techniky pomáhají dětem ohroženým školní neúspěšností na prvním stupni ZŠ dosahovat lepších školních výkonů.

Kdo výzkum realizoval? Výzkum realizoval velký interdisciplinární tým z Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy vedený katedrou psychologie (a ve spolupráci s Pedagogickou fakultou Jihočeské univerzity). Jmenovitě je výzkumný tým uveden na webu projektu www.skolniuspech.pedf.cuni.cz. Finančně byl výzkum podpořen MŠMT v rámci OPVVV (číslo projektu CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_076/0016390).

Kdo tvořil výzkumný soubor? Výzkumu se zúčastnilo 29 vyučujících 1. stupně ZŠ a žáci až žákyně v jejich třídách. Celkem se jednalo o 671 dětí. Zapojené třídy byly rozmístěny po celé České republice, v obcích různých velikostí. Třídy byly vybrány na konci 1. ročníku a sledovány do konce 3. ročníku.

Jak výzkum probíhal? Jednalo se o sérii případových studií. V každé třídě bylo prováděno pozorování, rozhovory a testování. Žáci a žákyně absolvovali ve 2. ročníku sérii kognitivních testů a didaktický test z matematiky a českého jazyka. Ve 3. ročníku proběhlo testování znovu. Vyučující daných tříd poskytli rozhovory a vyplnili o každém dítěti dotazník s názvem Charakteristika žáka/kyně, který mapoval vnímané dispozice žáků, školní výkony, vztahy a rodinné zázemí. Na základě pozorování byl výzkumným týmem pro každou třídu vyplněn sumarizovaný pozorovací arch, který pokrýval hlavní aspekty výuky, chodu a klimatu ve třídě.

Jaká jsou hlavní zjištění výzkumu? Výzkum přinesl enormní množství dat, z nichž vzešla řada zajímavých dílčích analýz. Nyní pouze představíme hlavní výsledky týkající se cíle výzkumu.

- ∞ Vyučující se obávají používat pojem školně neúspěšný žák, protože je redukuje a stigmatizuje. V učitelské představě školní úspěšnosti nejde jen o výkony v kognitivních úkolech, které se nejnázne převádí na prospěch. Vyučující zdůrazňovali dynamiku výkonů v čase s ohledem na zrání dítěte, míru využití potenciálu a zdrojů, které má dítě k dispozici, a důležitost sociálních a emočních aspektů.
- ∞ Pro bližší porozumění školní neúspěšnosti považujeme za nutné rozlišovat žáky s oslabenými předpoklady pro školní práci a žáky s oslabenými školními výkony.

- ∞ Na základě výkonů v kognitivních a didaktických testech, prospěchu, učitelského posuzování v dotazníku Charakteristika žáka/yně, přítomnosti plánu pedagogické podpory či jiného speciálního přístupu byly identifikovány děti, které mají oslabené předpoklady a které mají oslabené školní výkony. Oslabení existovalo buď ve 2. ročníku, nebo ve 3. ročníku, nebo v obou zároveň.
- ∞ Pro identifikaci nejlepších pedagogických postupů vůči ohroženým žákům byl sledován vývoj počtu dětí s oslabenými předpoklady a s oslabenými výkony v jednotlivých třídách. Zajímalo nás totiž, v kterých třídách a u kterých vyučujících se daří, aby co nejméně dětí mělo oslabené školní výkony, a to navzdory tomu, že měly původně oslabené předpoklady.
- ∞ V pozorované výuce bylo identifikováno sedm principů, konkrétně: 1. Péče o klima a vztahy; 2. Sociální podpora učení; 3. Kognitivní podpora učení; 4. neHierarchizace; 5. Individualizace; 6. Formativní hodnocení; 7. Strukturace a pravidla.
- ∞ Na základě jejich vzájemné konstelace byli vyučující rozděleni do čtyř typů pedagogických přístupů: 1. Komplexní, 2. Všem stejně, 3. Každému a přehledně, 4. Opozice. Komplexní pedagogický přístup považujeme za optimální.
- ∞ Z jednotlivých výukových principů se jako nejdůležitější ukázala Péče o klima a vztahy. Zejména oslabené děti potřebují, aby vyučující kladli velký důraz na bezpečné klima ve třídě. Díky tomu pak mohou lépe těžit z kognitivně orientovaných úkolů i z vrstevnického učení.

Jaké jsou publikační výstupy z výzkumu? Ve výzkumu vzniklo více než 15 odborných článků (např. časopis Orbis Scholae, Studia Pedagogica) a 14 popularizačních článků (např. Komenský, Řízení školy, Třídní učitel). Hlavní výsledky jsou také podrobněji popsány v knize Cesty dětí s rizikem školní neúspěšnosti, která vychází v nakladatelství Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. Pro inovace v oblasti učitelské vysokoškolské přípravy slouží metodika integrace výzkumných poznatků o školní neúspěšnosti, která je k dispozici ke stažení na webu projektu www.skolniuspech.pedf.cuni.cz

Chcete vědět něco dalšího? V případě zájmu o podrobnější informace k výzkumu neváhejte kontaktovat Irenu Smetáčkovou (Irena.Smetackova@pedf.cuni.cz) nebo Annu Páchovou (Anna.Pachova@pedf.cuni.cz), které případně předají váš dotaz dalším osobám ve výzkumném týmu.